

ДЕТСКАТА БЕЗОПАСНОСТ

Любимка Габрова

Целодневна детска градин 3 „Кокиче“ – Плевен

Резюме. Авторът споделя опит как да се създава интерес у децата към различните рискове и опасности и чрез методическата компетентност на учителя да се описват, разпознават, откриват и показват като наши спътници, които да не създават страх и паника, а знанията за тях да ги мотивират да научат повече и по този начин да се осигури превенция на риска. Описана е апробирана система за целенасочена дейност (социално учене, информационно-познавателни методи, интерактивни подходи и информационен дидактически материал) във връзка с формиране на знания, умения и отношение към личната безопасност у всяко дете.

Keywords: social learning, information and cognitive methods, children's safety

Безопасността на децата в заобикалящата ги среда е един от най-сложните проблеми на обществото, тъй като е пряко свързан с опазване на живота и здравето на децата, с подготвянето им като знаещи, културни, дисциплинирани и отговорни участници в днешния и утрешния ден. Решаването му изисква усилията на цялото общество, а в образователната система – да стане приоритет в работата с децата и учениците за развитие на определен начин на мислене и усъвършенстване на защитните механизми, които осигуряват личната им безопасност и сигурност.

Детската градина като гарант на функционираща институция за реализация на държавните образователни изисквания за учебното съдържание в предучилищна възраст осъществява мисия на организирано и целенасочено педагогическо взаимодействие между учител–родител–дете–общество (Схема 1, стр. 529). Основният проблем е да се определят най-важните ангажименти на детската градина, училището и семейството за направленията на дейността им, за да се осигури детската безопасност във всичките ѝ форми, варианти и аспекти. Педагогическият, психологическият и социалният аспект на детската безопасност детерминира следните насоки:

– Овладяване на знания и умения от децата за здравословен и безопасен начин на живот и дейност в детската градина и на обществени места; психофизиологичните особености на петгодишните деца в когнитивната, емоционалната и волевата сфера благоприятстват обучението в безопасност.

– Диалог между интересите и усилията на всички субекти във възпитателно-образователния процес – учители, деца, родители, общество.

– Ефективно използване на съвременни информационни технологии за повишаване качеството на учебно-възпитателния процес, въвеждане на иновационни образователни технологии и методи, обогатяване на учебното съдържание.

Актуалността на проблема за формиране на безопасно детско поведение недвусмислено е подчертана в народната мъдрост „от играчка – плачка“, „липсват му първите 7 години“, „най-голямата опасност е онази, от която най-малко се страхуваме“, „скромната предпазливост е по-добра от безразсъдния риск“. Към тези умотворения може само да се добави, че пропуснатото във възпитанието може да доведе до трагични, а понякога и до фатални последици.

К. Галчева смята, че: „Проблемът за възпитаването на безопасно детско поведение е част от образованието, което е присъщо на гражданското общество, узряло за създаване на среда и възпитаване на безопасност в нея“ (Галчева et al., 2004).

Според Световната здравна организация: „Децата се нуждаят от специална грижа и тяхно право е осигуряването на безопасна среда на живот“. Проблемът за детското здравеопазване и безопасност вече години наред е проблем с ненамаляваща актуалност в световен мащаб. Различните страни по свой начин решават въпросите, свързани с детското рисково поведение и последиците от него. Има такива, които в това отношение са създали дългогодишна традиция. В през България последните години българското законодателство се привежда към изискванията на европейските норми по отношение детската безопасност, но проблемът не е достатъчно разработен научнопрактически и е частично застъпен в учебно-възпитателните институции.

Г. Дългарски диференцира следните основни приоритети на детската безопасност:

1. Възпитание и обучение на децата и учениците за формиране на знания и умения по безопасност и превръщането им в поведение за съхранение, отговорност и дисциплина.

2. Подобряване на учебната материално-техническа база и привеждането ѝ към съвременните изисквания за качествен образователно-възпитателен процес; дидактическо осигуряване на възпитанието и обучението на децата и учениците за осъществяване на резултатно обучение за опазване живота и здравето им.

3. Инициране на съпричастие на родителите и обществото чрез търсене на нови форми за работа за осигуряване на детската безопасност.

4. Разширяване на формите на взаимодействие и партньорство с общински и районни структури, отговарящи за детската безопасност. Инициране на съвместни действия с представители от неправителствени организации и граждански сдружения, с бизнес компаниите и др., за решаване на конкретни проблеми, свързани с опазване живота и здравето на децата:

- А. Осигуряване в училището на превантивна медицинска, психологическа и законодателна информация, свързана с детската безопасност.

Б. Осъществяване на системни и постоянни действия, целящи нарастване нивото на безопасността в района на детската градина чрез ефективни организационно-технически защитни мерки.

5. Участие в провежданите областни и общински кампании и инициативи, свързани с опазване на живота и здравето на децата и учениците, участие в национални мероприятия и дейности, инициирани и провеждани на територията на ДГ и училище (Дългарски, 2010–2011).

Проблемът безопасност в системата на задължителните направления (социален и природен свят), изучавани в детските заведения, е ориентиран към формиране на умения у децата да оценяват риска и да се предпазват от физически и психически травми. Приоритет на цялото общество и в частност на учебните заведения, институциите и родителската общност е да осигури за децата безопасна среда за живот и активна дейност. В този смисъл работата е съсредоточена в две посоки: Да се вземат необходимите мерки за *обезопасяване на средата*. От друга страна, стратегическа си остава работата по *възпитанието на личностите* – деца и възрастни. С тази отговорна задача е необходимо да се занимават широк кръг институции поради голямото разнообразие от гледни точки, оценяващи рисковото поведение.

Ето защо в ЦДГ 3 „Кокиче“, Плевен, при петгодишните си поставихме за *ЦЕЛ*: превенция и защита срещу рисковете на околната среда. Формиране на безопасно детско поведение.

Основна задача: Възпитаване на умения за разпознаване на опасни за живота и здравето ситуации и предпазване от тях чрез адекватно социално поведение. Усвояване на знания за знаци и сигнали за безопасност и/или здраве, които регулират поведението на детето в средата.

Очаквани резултати:

- *знания* – да придобие конкретни представи за критични за живота и здравето ситуации; да познава значението на налични знаци и сигнали за безопасност;

- *умения* – да разпознава, описва, различава критични за живота и здравето ситуации; да регулира поведението си съобразно нормите на поведение; да съобразява поведението си с налични знаци и сигнали за безопасност; да реагира адекватно при опасни за живота ситуации;

- *отношение* – да проявява емпатия при попаднали в беда деца и възрастни; да уважава труда на хората, спасяващи живота на хората.

Основните критерии за детска безопасност са:

- *познавателни* (овладени знания за опасностите и предпазване от тях);

- *характер на мотивите*, определящи личната безопасност (може да мотивира и пренася в поведението си овладения опит за лична безопасност);

- *практически опит*, овладян в системата за формиране на опит за лична безопасност (детето умее или не умее да се опазва от опасности).

Допуснахме, че ако в педагогическата си работа целенасочено работим с децата за формиране на безопасно детско поведение и ги запознаем със зна-

ците, по които да разпознават някои опасности, то това би помогнало на децата да се ориентират в екстремни ситуации и да се предпазват от ежедневни опасности, които ги заобикалят.

Акцентирахме върху релацията „среда–дете–безопасност“, защото според Д. Гюров: „Взаимодействието „дете–среда“ е приоритет на предучилищното образование на XXI век; то е основа за диалог между възрастния и детето, процес на предаване на материален и духовен опит между тях; проява на културата на индивидуалността и културата на обществото, взаимоотношени от средата; овладяване и изразяване на социално ориентирано поведение в природната и обществена среда; отправна точка на „обучението през целия живот“ и защото детската безопасност е „задължение и отговорност“ според длъжностната характеристика на учителя (според раздел Трети – основни функции, т. 6) (Гюров, 2006).

В процеса на педагогическо взаимодействие за формиране на умения за детска безопасност се ръководихме от принципите на хуманизма:

- *свобода и отговорност*: да се даде свобода за изява на всяко дете, то да има право на избор в различните ситуации, за да се формира устойчива линия на неговото поведение; да бъде отговорно спрямо своите постъпки, насочени към неговата безопасност;

- *дисциплина и хуманност*: да изградим самостоятелност у детето, но и качества, свързани със самоконтрола и дисциплината;

- *изграждане на увереност в себе си*: ценностният характер на увереността в себе си ориентира поведението на детето.

Ефективно ориентиране на детето в околната среда и лична безопасност постигнахме чрез прилагане на информационно-познавателни методи. Те са методи на взаимодействие, при които насочеността на детето е към придобиването на актуална, значима и ценна за него информация като сведения за нещата в света. Психолого-педагогическите функции на тази група методи при ориентирането в света се изразяват в:

- Обучаващи функции* – свързани с пътищата, начините за преход от игрово-занимателна към учебно-познавателна мотивация в близката среда за нейното адекватно опознаване.

- Развиващи функции* – свързани със стратегиите за усъвършенстване на познавателната сфера при преходите от нагледно-действено към нагледно-образно и оттам към логическо мислене при съхраняване и стимулиране на проявите на въображение и творчество. Информационно-познавателните методи са за извяване на детския опит, на неговото систематизиране и постигане на по-висока степен на познание. Ето защо те гарантират не само разширяване на знанията и уменията, културата на познаване на света при откриването на информация, но и усвояване на опит за лична безопасност.

Технологичният модел на усвояване на знания, умения и ценности включва:

- *Получаване и обогатяване на информация:* наблюдаване, разказване, аргументиране, съобщаване, описване, обясняване;
- *Обобщаване на информация:* обосноваване, установяване, характеризиране, дискутиране;
- *Поясняване на опит:* повтаряне, основаване;
- *Отхвърляне на опит:* аргументиране, коригиране, подчертаване;
- *Изискване на информация:* подканване, подбуждане, призоваване, настояване.

Важен подход към детската безопасност е: *да проявим реализъм и добро-намерена загриженост* – няма напълно безопасна среда (социална, природна, предметна, психологическа). Важно е да си дадем сметка, че не е възможно, нещо повече, не е полезно да осигурим абсолютна безопасност. *Нашата задача е да управляваме риска*. Рискът е по-добре да се познава, отколкото да се страхуваме от него. Затова трябва добре да се прецени какви са особеностите на възрастта на детето: кое е премерен риск за тази възраст, а кое – безразсъдство. Отговорност е да очертаем границите и да удържим натиска за тяхното нарушаване. Следователно *социалното учене*, при което водеща е ролята на практическите умения, на нравствените аспекти, формиращи се главно чрез подражание, личен опит, целенасочено обучение, упражняване и тренировки, е от голяма значимост за детската безопасност. С оглед на психо-физическото развитие на децата в този възрастов период от съществено значение е методическият подход при даване на познания и изграждане на поведение със специфични за всяка ситуация реакции.

Педагогически целесъобразно е *натрупване на интерес* у децата към различните рискове и опасности и чрез методическата компетентност на учителя да се описват, разпознават, откриват и показват като наши спътници, които да не създават страх и паника, а знанията за тях да ги мотивират да научат повече и по този начин да се осигури превенция на риска.

Чрез планирани житейски, игрови и практически ситуации веригата дете–възрастен–риск добива по-осезаема конкретност, която развива флексibilitността на детската личност и я подтиква да мисли, преди да действа. Интерактивните подходи развиват съобразителността, обострят вниманието за разпознаване на специфични признаци на съответната кризисна ситуация, развиват бързина и адекватност на реакциите за превенция от нежелани последици. Богатият илюстративен и информационен дидактически материал в учебно-възпитателния процес подпомага децата в овладяване на знания, умения, навици и индивидуален опит за действие и изразяване на отношение към себе си и другите в превенцията на риска.

Нивото на усвоените знания и опит от децата най-добре се проверява в реална обстановка – при наблюдения, разходки, игри сред природата и в затворени пространства, екскурзии и други, по време на които попадат в реална среда и изразяват индивидуална преценка, обсъждат, анализират и система-

тизират своето поведение, изграждат устойчиво внимание, учат се бързо да реагират и да взимат адекватно решение.

Координацията и сътрудничеството между детската градина и семейството е от голямо значение за превантивна дейност за опазване живота на децата във всеки момент. За целта проведехме индивидуални и групови разговори с родители и близки на децата, тест с родителите, чрез който да констатираме отношението им към проблема, резултатите от самостоятелната работа в обучаващи ситуации на децата, подвижни лектории и др.

В любимото на децата занимание – *играта*, се крият най-сериозните опасности за тях. Децата трябва да опознаят потенциалните опасности при игра, за да могат да се предпазват и сами. Освен видимите, има и скрити опасности, които са по-страшни. Децата не предполагат, че те съществуват, особено на любимите им места за игра. Затова е необходимо да бъдат научени да ги различават. Например нерегламентираните места за игра крият огромен риск за живота и здравето на децата – става дума за занемарените или изоставени детски площадки, строителните обекти, изоставените сгради и дворове, уличните платна, изоставените автомобили на улиците, речния бряг, водните канали и всички други видове водни площи, жп гарите, линиите и прелезите, мостовете и кейовете, сметищата и автоморгите, електрическите стълбове, трафопостове и подстанции, изоставените кариери и мини, покривите на сградите и др. В *житейските ситуации*, в които децата попадат в процеса на общуване, се крият не по-малко рискове, например детските играчки, чрез които опознават средата; когато децата са в превозното средство, у дома, на почивка или в увеселителните заведения с родителите; пребиваването им в детската градина и училище; при природни явления и бедствия, аварии и катастрофи; на улицата като участници в движението; дори когато общуват по интернет или телефон (за учениците) и др.

Тези и други източници на опасност в средата ни мотивираха да запознаем децата с някои регламентирани в редица нормативни документи „знаци и сигнали“, които биха могли да ориентират децата, като например: „*Забранителни знаци*“ (Приложение 2), които забраняват поведение, което може да предизвика или причини опасност; „*Предупредителни знаци*“ (Приложение 1), които дават предупреждения за опасност или риск; „*Задължителни знаци*“ (Приложение 3) – предписват специфично поведение; „*Знаци за аварийен изход или знак за първа помощ*“ (Приложение 4) – дават информация за аварийни изходи, места за медицинска помощ или спасителни средства. Знаците и сигналите за безопасност и/или здраве се отнасят до специфични обекти, дейност или ситуация и в зависимост от случая те дават информация или инструкции за безопасност посредством табела, цвят, звуков сигнал, светещ знак и сигнал, подаван с ръце.

След апробираната система за целенасочена дейност във връзка с детската безопасност (Приложение 5) можем да направим следните обобщения:

- Децата разпознават сигнали, знаци и опасните за живота и здравето им ситуации;
- Децата имат изградени умения за адекватна реакция при нужда;
- Децата познават достъпни за възрастта им правила за безопасно поведение;
- Децата знаят към кого да се обърнат при възникнали опасни ситуации;
- Децата осъзнават значението на професиите на хората, които помагат и оказват помощ за опазване живота им и спасяват живота на хора в беда;
- Децата са запознати с институциите, оказващи помощ, телефоните на които да се обадят и каква информация да съобщят;
- Родителите осъзнаха своята отговорност за партньорство и сътрудничество с детската градина за детската безопасност и ролята на личния им пример.

Апробираните – социално учене, информационно-познавателни методи, интерактивни подходи и информационен дидактически материал като иновация при формиране на знания, умения и отношение към личната безопасност у всяко дете в предучилищната педагогическа практика потвърждават думите на Джон Лебок (английски естествоизпитател, археолог и политически деец): „Да се гледа смело и хладнокръвно в лицето на опасността е най-добрият начин да се пазим от нея“.

Схема 1. Детска безопасност в предучилищна възраст

Приложение 1
Предупредителни знаци

Внимание! Опасност!

Внимание! Опасност от падане!

Внимание! Високо напрежение!

Внимание! Опасност от спъване!

Внимание! Висящ товар!

Внимание! Ниска температура!

Внимание! Лесно запалим материал!

Внимание! Висока температура!

Приложение 2
Забранителни знаци

Не пипай!

Пушенето забранено!

Водата не е добра
за пиене!

Достъп на външни лица
забранен!

Паленето на огън
забранено!

Забранено
за пешеходци!

Приложение 3
Задължителни знаци

Задължително ползване
на защитна каска

Задължително
ползване на очила

Задължително движение
на пешеходците по обо-
значените за целта

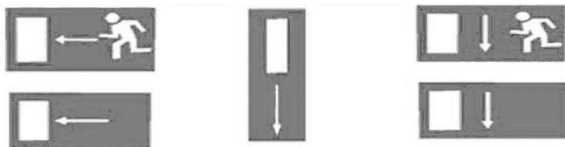
Задължително
ползване на ръкавици

Задължително
ползване на колан

Приложение 4

Знаци за аварийен изход или спомагателни средства

Аварийен изход / маршрут за евакуация

Пожарога-
сител

Телефон
при пожар

Противопожа-
рен маркуч

Стълба

Маркиране на транспортни маршрути

Приложение 5

Снимки от обучаващи житейски
игрово-практически ситуации на де-
цата от ЦДГЗ „Кокиче“, Плевен

ЛИТЕРАТУРА

- Дългарски, Г. (2010–2011). *Програма за опазване живота и здравето на децата в пътното движение за периода 2010–2015.г.* Пловдив.
- Гюров, Д. (2006). *Педагогическото взаимодействие.* София.
- Галчева, К. & Галчев, Г. (2004). *За безопасното поведение на детето.* Пазарджик.

CHILD SAFETY

Abstract: The author shares the experience of how to create interests among children to various risks and dangers through the methodical competence of the teacher to describe, recognize, identify and display them as our companions who do not create fear and panic, and the knowledge about them to be a motivation for learning more and thus ensuring risk prevention. It is described a piloting a system for purposeful activity (social learning, information and cognitive methods, approaches and interactive teaching material information) in connection forming knowledge, skills and attitude to the personal safety of each child.

Lyubimka Gabrova

✉ Kindergarten 3 Kokiche
5800, Pleven, Bulgaria

tel. 0640834711; GSM 359 0887 526 365

e-mail: lgabrova@abv.bg